

Yakup Kadri Karaosmanoğlu (Aralık 1964 Ankara)

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU

RÖPORTAJI

Ozan SAĞDIÇ

Ruşen Eşref Ünaydın'ın daha Cumhuriyet öncesinde zamanın ünlü edipleri ile söyleşiler yaptığı ve bunları *Diyorlar ki* adlı bir kitapta topladığı bilinir. Daha sonra (galiba 1940'lı yıllarda) Hikmet Feridun Es de *Yedigün* dergisinde, benzer biçimde kendi zamanının kimi yazarları ile “Bugün de Diyorlar ki” ana başlığı altında bir dizi söyleşiler yapmıştı.

1956 yılında yayın hayatına başlayan haftalık *Hayat* dergisinin ilk iki foto muhabirinden biri bendim. 1958-1959 yıllarında Mustafa Baydar dergimize “Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar” ana başlığı ile bu tür söyleşilerin üçüncü dalgasını teklif etmiş ve başvurusu olumlu görülmüştü. *Hayat*, bol fotoğraf içeren bir aile magazini olduğu için yazıların, hedef alınan kişilerin portreleri ve söyleşi sırasındaki canlı başka fotoğrafları ile süslenmesi gerekiyordu. O iş de doğal olarak bize düşüyordu. Bu sayede en eskilerden olmak kaydıyla Abdülhak Şinasi Hisar, Fuat Köprülü, Ruşen Eşref Ünaydın, Refii Cevat Ulunay, Peyami Safa, Yusuf Ziya Ortaç, Ahmet Kutsi Tecer, Hasan Âli Yücel olmak üzere daha genç sayılabileceklerden Oktay Rifat ve Haldun Taner gibi birçok değerli yazarımızın fotoğraflarını çekme şansına kavuşmuştum. Yakup Kadri Bey de o listenin en baştaki isimlerinden biriydi. Teşvikiye’de bir apartman katında oturuyordu. Bana bol bol fotoğraflarını çekme fırsatı tanıdı.

1960 yılının başlarında çalıştığım derginin Ankara bürosu açıldı ve ben o tarihte kendi isteğimle atanarak Ankaralı oldum. Kısa bir süre sonra 27 Mayıs ihtilali oldu. Onu izleyen günlerde Kurucu Meclis kuruldu. Yakup Kadri Bey, açılış gününde en yaşlı üye olması dolayısıyla Meclis Başkanı olmuştu. Onun smokinli hâliyle meclis kürsüsünde, Anıtkabir ziyaretinde, Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürsel ile ya da İsmet İnönü ile birlikte birçok fotoğrafını çekmiştim ki bunlar onun siyaset sahnesindeki konumunu yansıtıyordu.

Yayın hayatına yeni başlayan Bilgi yayınevinin (örnek olsun gayretiyle) ilk yüz kitabının kapaklarını “zoraki grafiker” olarak ben yapmışım. O kitaplardan biri Karaosmanoğlu’nun *Zoraki Diplomat* isimli kitabıydı. Kapağında; İstanbul’daki evinde şömine üzerine asılmış -olasılıkla büyükelçilik zamanlarındaki hâlini yansıtan- eski bir portresinin önünde çekmiş olduğum bir fotoğrafını kullanmışım. Söz konusu kitap, adı üzerinde diplomatlık yıllarının anılarına aitti.

Gel zaman git zaman, üstat bu kez de daha eskilere dayanan “Edebiyat Anıları”nı kaleme almıştı. 1 Ocak 1965 tarihinden itibaren *Hayat* dergisinde tefrika edilmeye başlanacaktı. Dizinin ondan önce bir tanıtımı gerekiyordu. İş başa düşmüştü. Yakup Kadri Bey’in İsmet İnönü’nün Pembe Köşkü’nün bir üstündeki sokağın içindeki bir apartmanın zemin katında bulunan dairesinin kapısını çaldım. Ben çok az soru sordum, o çok şeyler söyledi. Söyleşimiz 24 Aralık 1964 tarihli o yılın 53’üncü sayısında “Yakup Kadri Karaosmanoğlu ile bir konuşma” üst başlığı ve “Hâtıralarımı Niçin Yazdım” ana başlığı ile aynen aşağıdaki şekilde yayımlandı. Mehmet Rauf’la başlayan dizi, 34 hafta boyunca devam etmiş ve Halide Edip ile son bulmuştu. Bütün bu süreç boyunca benim eli çenesinde düşünür gibi çektiğim kendi portresi, başlık içine gömülmüş olarak verilmişti.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU İLE BİR KONUŞMA HATIRATIMI NİÇİN YAZDIM

“Şimdiki gibi o vakit de edebî münakaşalar sövmekle biterdi. Ziya Gökalp’ın himaye ettiği bir gençler grubu vardı. Bunlar *Genç Kalemler* adında bir de dergi çıkarırlardı. En hararetle münakaşalarımızdan biri, işte bu *Genç Kalemler*’in mensupları ile olmuştu. O dergide Türkçenin sade Türkçeye gitmesi fikrini savunurlardı ama sade Türkçeden anladıkları şey, bugünkü gibi esaslı değildi. Sistemize olmamış bir fikirden ibaretti tabii. O zaman buna öz Türkçe demezlerdi, yeni lisan derlerdi. Öne sürdükleri bu ismi ben pek acayip bulurdum. Bir eşyanın reklamını andırıyordu. Yeni pabuç der gibi, yeni lisan demek olur mu? O yüzden onlara hücum ediyordum. Onlar da tabii bize hücum ediyorlardı. Aradan birkaç yıl geçtikten sonra Cenap Şahabettin, Ziya Gökalp’a “Peki üstadım, bu sizin dediğiniz dilde bir eser meydana koyan var mı?” dediğinde Ziya Gökalp beni göstererek “İşte o koydu.” demişti. Demek ki ben kendim bilmeksizin sadeliğe gitmişim.”

Yakup Kadri Karaosmanoğlu en yaşlı üye olması dolayısıyla
Kurucu Meclis'in açılış oturumunda Başkanlık kürsüsünde
(1961)

Çalışma masasının gerisinde oturan adam rahmetli Ruşen Eşref'in çizdiği portresindeki "Nahif vücudunun üstünde bir mücessem küre gibi duran başı ve artık kırılmaya yüz tutmuş siyah kaşlarının siperi altında iri iri parlayan gözleriyle" bu geçmiş hatıranın zihninde canlanan hayaline tatlı tatlı gülümsemekteydi sanki.

Büyük roman yazarımız Yakup Kadri Karaosmanoğlu edebiyat ve gençlik hatıralarını yazmış bulunuyor. Ankaradaki evinde çalışma odasında bu hatıralar üzerinde konuşuyoruz. Hatıralarını yazmaya kendisini zorlayan sebepleri sordum.

"Ben bu hatıralarımda benim gençlik hayatıma karışmış olan edebî hadiseleri gözden geçiriyorum." diyor, "Bunu gözden geçirmekten maksadım, her ihtiyarlayan edebiyatçı gibi eski gençlik hatıralarını tazeleyerek 'Geçmiş zaman olur ki, hayali cihan değer' dedikleri bir zevke kapılmak değildir. Aynı zamanda memleket gençliğine edebiyat tarihi bakımından bir hizmette bulunmak dileğiyle bunları kaleme almış bulunuyorum çünkü edebiyat meraklısı gençlerle hamdolsun çok sıkı temastayım. Bunlarla görüştüğümüz zaman görüyorum ki o devirlere ait bilgileri pek eksiktir. Belki onları tamamlarım diye, o zamanki büyük şahsiyetleri hem insan olarak hem yazar olarak kendi görüşüme göre tahlil ediyorum. Yazılarım bir edebiyat dersi telakki edilmemelidir. Aksi hâlde sıkıcı bir şey olurdu. Bu hatıraları yazışımın ve yayımlamaya karar verişimin ikinci sebebi de son zamanlarda politika hayatının aydın gençliği lüzumundan fazla içine çekmiş olmasıdır. Bir parça gençliği bundan kurtarmak, kurtarmak; onlara, bizim millî hayatımıza ait daha başka ufuklar olduğunu ve politikadan daha enteresan fikir meselelerinin mevcut bulunduğunu anlatmak istiyorum. Gençliği bu ufuklara çekebilecek miyim, bilmiyorum. Onun için bir edebiyat öğretmeni gibi davranmadım, hatıralarıma roman havası verdim."

Sayın Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na hatıralarının bilinen edebiyat tarihimize fazladan neler getireceğini soruyorum.

"Harf reformu olduktan sonra, bütün bir nesil tamamıyla maziyle ilgisini kesmiş bulunuyor." diyor. "Birdenbire bir şey kopuyor ve bu kopan şeyi okullarda öğretmenler pamuk ipliği ile bağlamaya çalışıyorlar. Şimdi ben bu pamuk ipliklerini, bu hatıralarımla daha kuvvetli bir bağ şekline sokmaya, perçinlemeye gayret ediyorum.

Öyle tahmin ediyorum ki bu yazılarım gençler arasında değilse bile, benim çağımla o çağ arasındaki kimseler tarafından bazı itirazlara uğrayacaktır. Mesela Tevfik Fikret'in karakteri, şahsiyeti hakkındaki görüşlerim, Abdülhak Hamit'in özel hayatına ait ifşalarım, Cenap Şahabettin'in Millî Mücadelede taktığı tavırlar, hareketler... Bütün bu yaptığım tenkitler belki birçok itirazlara

Yakup Kadri Karaosmanoğlu
(1958 Teşvikiye, İstanbul)

uğrayacaktır. Diyeceklerdir ki bu adam, bunların aleyhinde yazıyor. Hâlbuki bilirsiniz ki ben, her şeyden önce romancıyım. Ele aldığım insanları tahlil etmeyi severim. Her insan kompozedir. Ben bahsettiğim şahısları olduğu gibi göstermeye gayret ettim. Mesela vatan meselelerinde düşünceleri neydi, niçin bizim gibi düşünmezlerdi? Bu suallerin cevaplarını arıyorum ve gösteriyorum. Binaenaleyh, aynı zamanda o devrin edebiyat tarihi arkasındaki fikir cereyanlarının eleştirmeci gözüyle bir tahlilini de yapmış oluyorum.”

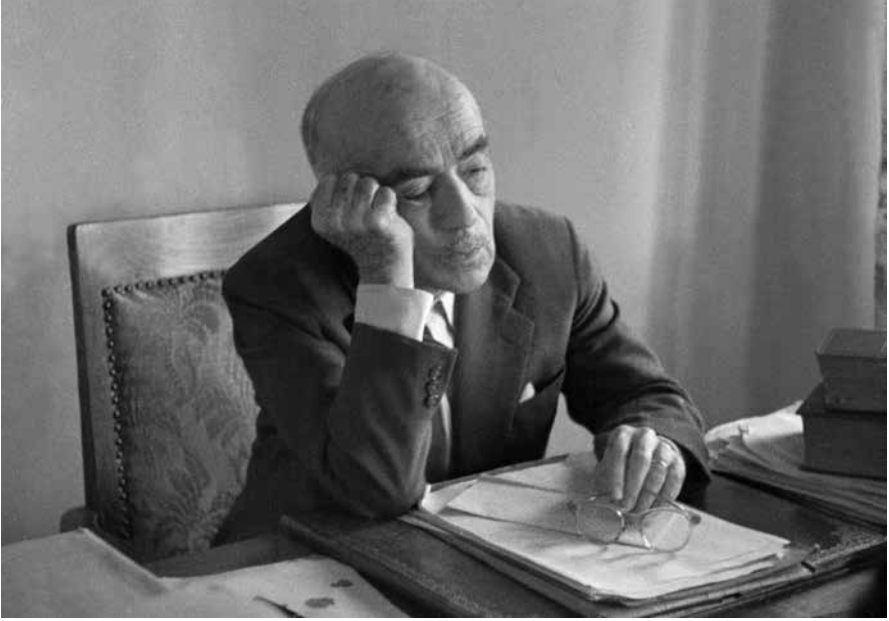
Hatıralar içinde en çok kimlerin yer aldığını soruyorum.

“Bu hatırat içinde en çok bahsettiğim, benim en yakın iki arkadaşım olan ve hayatımın büyük bir kısmını birlikte hatta bir evde geçirdiğimiz Ahmet Haşim’le Yahya Kemal’dir. Onlarla ben yalnız edebiyat arkadaşı olarak değil, aynı zamanda bir akraba gibiydik. O derece yakın alakamız vardı birbirimizle. Tabii onlara dair hatıralarım, geceli gündüzlü beraber oluşumuzdan dolayı daha çoktur. Öyle tahmin ediyorum ki edebiyat bakımından da şiir anlayışı, ortaya koydukları eserler bakımından da birbirine benzememek hatta birbirinin zıddı olmakla beraber, bugüne kalan şiirler Yahya Kemal ile Ahmet Haşim’indir. Ne Cenap Şahabettin’in şiirlerini hatırlarsınız ne Tevfik Fikret’in. Bir devir açmamış olsalar bile, Yahya Kemal’le Ahmet Haşim, bir devrin öbür devre köprüsünü teşkil etmişlerdir. Yahya Kemal yazdığı şiirlerden çok, gençlerle olan konuşmalarıyla edebiyatımıza büyük hizmet etmiştir. Ne yazık ki bunları yazmamıştır, havalarda söylenip gitmiştir fakat onların yanında bulunma fırsatını elde edebilmiş gençlere bu konuşmalarıyla çok büyük ufuklar açmıştır. Mesela Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal’in yetiştirdiği bir insandır. Fikret’in nazmını eğip büken ve daha sulp bir başka hâle getiren Yahya Kemal’dir. Kendisi bugünkü gelişmeye açık Türkçe edebiyatta yol açmıştır. Bugün yazılan şiirler serbest nazımla yazılmaktadır. O yolu da açan Ahmet Haşim’dir.

Bunların dışında Fikret’ten, Abdülhak Hamit’ten ve devrin diğer zirvelelerinden bahsediyorum. O devirde tanıdığım daha pek çok şair ve edipler vardı. Mesela benim çok yakın dostlarımdan Celâl Sahir gibi. Onları da artık tekrar etmedim çünkü bunlar, o devrin tepeleri değillerdi. Ben yalnız o tepelerini ele aldım.”

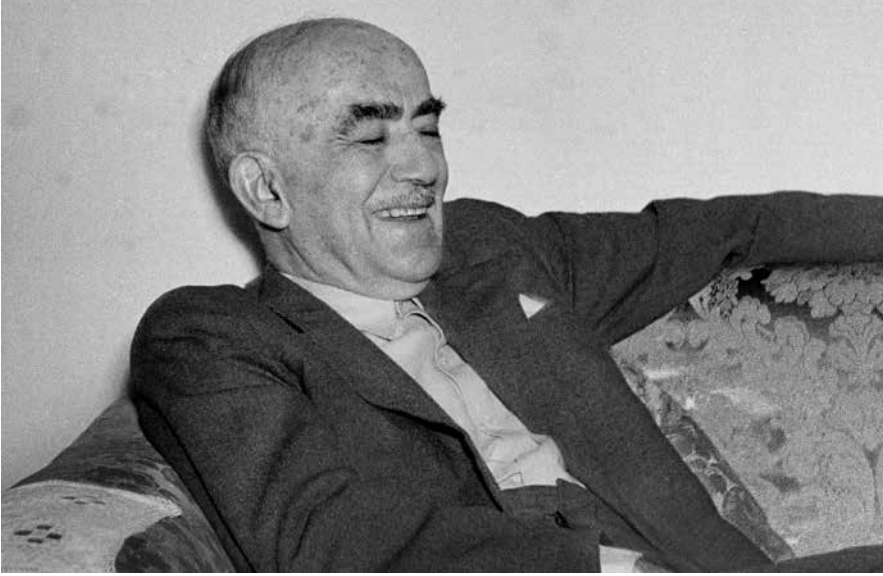
Sayın edibimizden, bahsettiği günlerin edebiyatıyla günümüzün edebiyatı arasındaki dil ve düşünce farklarını izah etmesini rica ediyorum.

“Bugünü hazırlayan dündür.” diyor. “Dilde sadeleşme cereyanları, hatta bizden de çok önce başlamıştır.” *Çalışma masasından siyah ciltli kalın bir kitabı eline alıyor, “Bu Şemsettin Sami’nin meşhur lügatidir.” diye gösteriyor.*

Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1964 Ankara)

“Dün akşam bunun ön sözünü okuyordum. Öz Türkçeden bahsediyor burada. Altmış, yetmiş yıl önce öz dilden bahsediyor. Hatta Çağataycadan bile söz alınması gerektiğini; bu Arapçaların, Farsçaların birer birer atılması lazım geldiğini ifade ediyor. O devirden ve o yaşlarda hatırladığım insanlar içinde dili özleştirmek isteyenler pek çoktu, hatta bu tarzda yazı yazarlar vardı. Namık Kemal’den önce gelen ve hepsinin hocası sayılan Şinasi, bir öz Türkçeci idi. ‘Yoktur tapacak, Çalap’tır ancak’ diyordu. Moliere mütercimi Ahmet Vefik Paşa da öz Türkçecilerden biri idi. ‘Arapça isteyen Urban’a gitsin, Acemce isteyen İran’a gitsin. Ki biz Türküz bize Türkî gerek’ demekteydi. Sonra Ziya Gökalp aldı ve bu cereyanı sistematik bir hâle soktu. Gökalp ‘Arapçanın ahenk ölçüsü olan aruz veznini atalım.’ diyordu, ‘Nesirde de kelime alabiliriz fakat kaide alamayız.’ diyordu. Biz, yani Fecr-i Atî’den sonraki nesil, onu yapmışızdır yani bütün Arabi ve Farisi kaideleri atmışız ama kelimeleri kullanmakta bir mahzur görmemişinizdir. Artık iş kelimeleri dahi atmaya geldi. Ben bunu biraz güç buluyorum tabii... Bildiğim dillere bakıyorum; öz dil diye bir şey yok modern diller arasında çünkü bizzat medeniyetin kendisi mânidir buna. Bugün İngilizceden, Fransızcadan alınmış soyut anlamdaki kelimeleri atacak olursanız geldim, gittim, kalktım, oturdum, su içtim demekten başka söz kalmıyor. Almanca keza... Öz dil ancak hiçbir medeniyetle ticari ve kültürel mü-

Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1958 Teşvikiye, İstanbul)

nasebeti olmayan kapalı toplumlarda olabilir. Başka medeniyetlerle temas eder etmez o medeniyetin lakırdılarını, sözlerini almak zarureti ortaya çıkar. Ne kadar çalışırsak çalışalım, bunun önüne geçemeyiz gibi geliyor bana. Kendim Türk Dil Kurumunun kullanıcılarından ve ilk zamanlarda meşakkatini çekmişlerden olduğum hâlde maateessüf, benim çok sevgili dostum rahmetli Nurullah Ataç'ın hedef tuttuğu Türkçenin gerçekleşmesine imkân göremiyorum.”

“Burada kendimden bahsetmek gibi olmasın, bundan otuz kırk yıl önce yazdığım romanlarımın bugün beşinci altıncı baskısı yapılması da gösteriyor ki hâlen okunur bir hâldeyim demektir.”

“Türkçeyi sadeleştirme bahsinde, rahmetli Atatürk buna bir millî dava şekli verdi. Öyle birkaç kişinin hevesli arzuları hâlimden kurtardı. Nitekim bakıyorum, bazı gençler kolaylıkla bu dili konuşuyorlar ve güzel şeyler söylüyorlar ama ben bir edebiyatçı olarak bugün Türkiye'nin bir gramer ve sentaks krizi içinde olduğunu görüyorum.”

“Dante olsun, onun çağdaşı olan Petrarca olsun, şöhretlerini halk dilinden aldıkları dil malzemesini işlemelerine borçludurlar. Binaenaleyh ben böyle bir deha bekliyorum. Bir adam gelecek, bizim parça parça yapmak istediklerinizi toplayıp ondan sentetik bir eser çıkaracak. Hiçbir yerde dilleri yapanlar dil bilginleri değildir, şairler ve yazarlardır. Dil bilginleri onların yaptıkları şeyleri kaide hâlinde tespit ederler.”